

ТРЭЦІЭТАП XXXV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКІ

9 клас

Варыянт I

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	4	6	5	5	4	5	6	6	4	5	50

Заданне 1

<i>цв...рдакаменны</i>	<i>ё</i>	<i>дз...сятковы</i>	<i>е</i>
<i>фізі...тэрапеўт</i>	<i>я</i>	<i>аўды...касета</i>	<i>я</i>
<i>цем...нь</i>	<i>е</i>	<i>л...савызначальны</i>	<i>ё</i>
<i>вугл...кіслы</i>	<i>я</i>	<i>в...лікамучанік</i>	<i>е</i>

Заданне 2

... расінкі (зерня, зярняці) у роце не было	‘ <i>хто-н. нічога не еў</i> ’	макавай
у ... вадзе купаны	‘ <i>вельмі запальчывы, нястрыманы, занадта гарачы</i> ’	гарачай
... грамата	‘ <i>што-н. зусім незразумелае, тое, у чым цяжка разабрацца</i> ’	кітайская
... стайні (канюшні)	‘ <i>вельмі забруджанае месца, запушчанае памяшканне</i> ’	аўгіевы
секчы ... вузел	‘ <i>смела і рашуча вырашаць якія-н. цяжкасці, супярэчнасці</i> ’	гордзіеў
... месца	‘ <i>слабы, ненадзейны ўчастак у якой-н. справе</i> ’	вузкае

Заданне 3

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЕРАКЛАДУ:

Выйшаў неяк(*аднойчы*) вожык з дому грыбоў назбіраць, важанят накарміць. Зіма наперадзе доўгая, без прыпасаў (*харчоў*) не абысціся. Шмат (*многа, багата*) грыбоў назбіраў! Усім важанятам хопіць, і сяброў пачаставаць можна! Мікіта і Дзяніс таксама вырашылі (*рашылі*) схадзіць у лес па грыбы. Ды толькі вось грыбы ўсе некуды (*кудысьці*) пахаваліся, пад лісточкамі(*лісцікамі*) ды галінкамі ўкрыліся. Раптам бачаць хлопцы пад дрэвам узгорачак (*пагорачак*) маленькі, а на ім грыбоў не злічыць (*безліч, відзьмо-невідзьмо*)! І баравікі, і падбярэзавікі (*абабкі, бабкі*), і маслякі (*казлякі*)!

Заданне 4

№ п/п	Словаўтваральны ланцужок	+ / –
1.	Сухі → суха → засуха → засушлівы	–
2.	Зіма → зімовы → зімаваць → зімоўшчык	–
3.	Сухі → сушыць → засушыць → засуха	+
4.	Сухі → суш → суша → сушыць	–
5.	Зіма → зімаваць → зімоўка → зімовачны	+
6.	Холад → халодны → халаднік → халаднічок	+
7.	Белы → бель → белізна → бялізна	–
8.	Холад → халодны → халадзець → халадзільнік	–
9.	Бяліць → пабяліць → пабелка → пабелачны	+
10.	Белы → бяляк → бялянка → бяляначка	–

Заданне 5

Інфінітыў	3 асоба адз. лік: ён (яна)	3 асоба мн. лік: яны	2 асоба мн. лік: вы
Узор: <i>Узяцца – I спр.</i>	<i>возьмецца</i>	<i>возьмуцца</i>	<i>возьмецеся</i>
Паклікаць – I спр.	пакліча	паклічуць	паклічаце
Выдаваць – I спр.	выдае	выдаюць	выдаюце
Агледзецца – II спр.	агледзіцца	агледзяцца	агледзіцеся
Раздаць – рознаспр.	раздасць	раздадуць	раздасце

Заданне 6

Як і ўсе апошнія дні верасня, пачатак кастрычніка выдаўся цёплы, ясны, бязветраны. Лес не прыхапілі яшчэ замаразкі, і ў цёплых сховах яго лезлі па імшаніках розныя грыбы. У такія асеннія дні трэба быць толькі ў лесе, каб разам з ім можна было перажыць нешта такое, чаму і назвы не падбярэш, калі ты не паэт і не казачнік. А пачуццё можна выказаць так: зажуранасць і адчуванне шчасця.

Я ішоў паўз дарожку, справа ад якой разлеглася сухое балота, а злева – сасняковыя імшаныя груды. Ішоў і сцішана думаў пра таямнічую вабнасць мясной задуменнасці, якая заўсёды нешта згадвае, кудысьці кліча, нараджае ў душы самыя розныя пачуцці. *(Паводле К. Кірэенкі)*

* У трэцім сказе 4 сэнсава-граматычныя часткі.

Заданне 7

Ветлівыда старэйных – са старэйшымі, у адносінах да старэйшых, даверышца брата – брату, заручыццаў падтрымцы – падтрымкай, імунітэтна хварэбу – да

хваробы, супраць хваробы, камандуючынажа – палком, знізіцца да мінусдзесяць – дзесяці – градусаў.

Заданне 8

Каментарый:

За кожны правільна падабраны прыклад налічваецца **1** бал, за правільную схему – **0,5** бала. Неабходна ўлічваць, што ў вершах з двухскадовай стапой дапускаюцца адхіленні ў выглядзе пірыхія ці спандэя.

Заданне 9

Правільны адказ:

«Слуцкія ткачыхі» Максіма Багдановіча, *«Магіла льва»* Янкі Купалы, *«Спадчына»* Янкі Купалы, *«Продкі»* Алеся Пісьмянкова.

Каментарый:

За кожны правільны адказ (твор ці аўтар) налічваецца **0,5** бала.

Заданне 10

Правільны адказ:

- 1) Стаяць, ніткі павуціння, смяецца, рыжаватым, як добры пан.
- 2) Як добры пан (**параўнанне**); рыжаваты (**эпітэт**); ніткі павуціння (**метафара**); смяецца (**метафара/увасабленне**); стаяць (**метафара**).

Каментарый:

За кожны правільна падабраны фрагмент налічваецца **0,5** бала, за кожнае правільнае вызначэнне сродку мастацкай выразнасці налічваецца **0,5** бала.

ТРЭЦІЭТАП XXXV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКІ

10 клас

Варыянт I

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	4	6	5	4	4	5	7	4	6	5	50

Заданне 1

<i>рады...вузел</i>	<i>ё</i>	<i>рады...хімія</i>	<i>я</i>
<i>сяб...любства</i>	<i>е</i>	<i>рады...актыўнасць</i>	<i>е</i>
<i>галал...дзіца</i>	<i>ё</i>	<i>аўды...прадукцыя</i>	<i>я</i>
<i>л...даўборачны</i>	<i>ё</i>	<i>плац...жаатрымальнік</i>	<i>е</i>

Заданне 2

як ... труба	<i>'вельмі гучна, моцна (грымець, крычаць і пад.)'</i>	(і)ерыхонская
за ... свет	<i>'вельмі далёка (накіроўвацца куды-н.)'</i>	блізкі
снегу ... не дапросішся	<i>'хто-н. страшэнна скупы'</i>	леташняга
гнуць у ... рог	<i>'строгасцю, уціскам прымушаць пакарыцца, падпарадкавацца'</i>	бараноў / казіны
... гняздо	<i>'прыстанішча, зборышча небяспечных, шкодных людзей'</i>	асінае
станавіцца на ... дарожку	<i>'пачынаць дзейнічаць ненадзейным, небяспечным спосабам'</i>	слізкую

Заданне 3

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЕРАКЛАДУ:

Другі тыдзень усё паветра было насычана дымам; дзесьці (*недзе*) гарэла тайга. Сонца стаяла вялікае, крывавае, як дачырвана (*да чырвонага, да чырвані*) напалены медны шар. Рэзкія тоны і абрысы ў ландшафце згладзіліся (*разгладзіліся*), адлегласць стала падманлівай (*зманлівай*), няпэўнай: блізкае стала далёкім, далёкае наблізілася ўшчыльную. Паветра было нерухомае. Скрозь малочна-блакітную смугу мутна блакітнела ўсё навокал: лес, скалы, астравы – усё цмянае, прывіднае.

Заданне 4

ПРАВІЛЬНЫ АДКАЗ:

А-2, Б-3, В-1, Г-5, Д-9, Е-8, Ж-4, З-6.

Заданне 5

№ п/п	Часціна мовы	Член сказа
1.	злучнік	членам сказа не з'яўляецца
2.	часціца	членам сказа не з'яўляецца
3.	займеннік	дзеінік
4.	займеннік	дзеінік
5.	злучнік	членам сказа не з'яўляецца
6.	займеннік	дапаўненне
7.	прыслоўе	акалічнасць
8.	злучнік	членам сказа не з'яўляецца

Заданне 6

Малая радзіма – гэта абсяг нашага дзяцінства, гэта тое, што могуць бачыць дзіцячыя вочы і што прагне ўвабраць у сябе чыстая, шчырая душа. Малая радзіма там, дзе гэтая душа ўпершыню здзівілася, узрадавалася і аж зайшла ад шчасця і дзе ўпершыню засумавала або перажыла сваё першае ўзрушэнне.

Ціхая вуліца, матчын агародчык, які запрашае, цягне да сябе, каб пачаставаць самымі смачнымі вясковымі ласункамі: моркваю, агуркамі, бобам. Сад, дзе вісне з яблыныцыбулевымі пляцёнкамі галлё з чырванабокімі яблыкамі. За садамі – духмяны абшар поплаву, да якога хочацца, як у дзяцінстве, наперагонкі пабегчы і бухнуцца там у азярыну, якая блішчыць на сонцы ў канцы сенажаці. За рэчкаю – суседняя вёска, і заходзіць за раку не трэба: гэта ўжо іншы, забаронены прасцяг.

Малая радзіма – гэта тое, што на ўсё жыццё адорвае нас крыламі натхнення.
(Паводле М. Капыловіча)

*У перадапошнім сказе **3** сэнсава-граматычныя часткі.

Заданне 7

1) Ён збіраўся прыехаць да Новага года: к трыццатаму **чыслу снежня**. 2) На педагагічным савеце дырэктар ахарактарызаваў ~~аб становішчы~~ (**ахарактарызаваў становішча, сказаў/наведаміў аб становішчы**) у школе. 3) Ветэраны на шматлікіх прыкладах **наказалі гераізм** нашых воінаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. = Ветэраны на шматлікіх прыкладах **расказалі аб гераізме** нашых воінаў у гады Вялікай Айчыннай вайны, **даючы шматлікія прыклады**. 4. За **У** апошні час (**Апошнім часам**) мы рабілі нямаля, каб падрыхтавацца да алімпіяды. = **За апошні час** мы рабілі нямаля, каб падрыхтавацца да алімпіяды. 5. Усе былі здзіўлены ~~самоу факту~~ **парушэнню (парушэннямі)** арфаграфічных норм у перыядычным выданні. 6. Вершы са зборніка маладога паэта – гэта **заклапочнасць** сучасніка

над*пытаннямі* нашага жыцця = Вершы са зборніка маладога паэта – гэта закланочанаець *роздум* сучасніка над *пытаннямі* нашага жыцця.

Асноўнай прычынай дапушчаных памылак у сказах з’яўляецца так званая *кантамінацыя* (аб’яднанне), калі пры ўтварэнні ў маўленні новага словазлучэння праз спалучэнне частак іншых словазлучэнняў не ўлічваюцца іх сэнсавыя і граматычныя магчымасці аб’ядноўвацца з іншымі словамі ў новых кантэкстуальных умовах.

Заданне 8

Правільныя сцвярджэнні: **1, 4, 5, 7.**

Няправільныя сцвярджэнні: **2, 3, 6, 8.**

Каментарый:

За кожнае дакладна вызначанае (правільнае і няправільнае) сцвярджэнне налічваецца **0,5** бала.

Заданне 9

А-3. Правільнае сцвярджэнне: у аснове твора ляжыць легенда пра паходжанне Магілёва.

Б-2. Правільнае сцвярджэнне: фарс-вадэвіль.

В-3. Правільнае сцвярджэнне: зборнік быў напісаны на польскай мове.

Г-1. Правільнае сцвярджэнне: Аляксей Дударэў.

Адпаведнасць ілюстрацый: **А-І, Б-ІІІ, В-ІІ, Г-ІV.**

Каментарый:

За кожны правільны адказ налічваецца **0,5** бала.

Заданне 10

Правільны адказ:

Лажыцца, дрэмле, адчуваецца, абнімае, цягне.

Каментарый:

За кожны правільны адказ налічваецца **1** бал.

ТРЭЦІ ЭТАП XXXV РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКІ

11 клас

Варыянт I

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	4	6	5	5	4	5	6	4	6	5	50

Заданне 1

<i>гелі...цэнтрычны</i>	я	<i>рады...метрыя</i>	я
<i>крыштал...оптыка</i>	я	<i>ус...ўладны</i>	е
<i>рады...лагічны</i>	е	<i>рады...сетка</i>	ё
<i>ус...ахопны</i>	ё	<i>ус...міласцівы</i>	я

Заданне 2

адгароджвацца ... сцяной	<i>‘вельмі моцна, наглуха адасабляцца, адмяжоўвацца ад каго-, чаго-н.’</i>	кітайскай
... прыцэл	<i>‘хітры разлік, прыхаваныя задумы, планы, намеры’</i>	далёкі
як з ... яйкам [цацкацца, няньчыцца]	<i>‘залишне многа і далікатна’</i>	велікодным
... ніць	<i>‘сродак выйсці з цяжкага становішча’</i>	арыядніна
варона ў ... пёрах	<i>‘чалавек, які марна імкнецца паказаць сябе лепшым, больш значным, чым ён ёсць на самай справе’</i>	паўлінавых
... гадзіна	<i>‘час, калі пачынае цямнець, на стыку дня і ночы; прыцемак’</i>	шэрая / шарая

Заданне 3

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЕРАКЛАДУ:

Вокны ў драўляным доме пад жалезным іржавым дахам былі цёмныя, на крык ніхто не адклікнуўся (*адгукнуўся, адазваўся*). Красільшчыкаў заматаў на шчыток лейцы, падняўся на ганак услед за брудным і мокрым сабакам, які ўскочыў туды, – выгляд у яго быў шалёны, вочы блішчалі ярка і няўцямна (*бяздумна, бяссэнсава, бяссэнсна, бессэнсоўна*), – ссунуў з потнага лба шапку (*картуз*), зняў пацяжэлую (*ацяжэлую*) ад вады світку (*армяк*), кінуў яе на поручні (*парэнчы*) ганка, затым выцер стракаты (*пярэсты*) ад брудных пырскаў твар і стаў счышчаць пугаўём гразь (*бруд*) з халяў.

Заданне 4

№ п/п	Тэарэтычная выснова	+ / -
1.	Слова можа быць утворана пры дапамозе двух суфіксаў.	-
2.	Усе складаныя словы маюць не менш як два корані.	+
3.	Да кожнага вытворнага слова можна падабраць утваральнае.	+
4.	Назоўнікі не маюць постфіксаў.	+
5.	Усе парадкавыя лічэбнікі з'яўляюцца вытворнымі.	-
6.	Усе словы з нулявымі суфіксамі з'яўляюцца вытворнымі.	+
7.	Слова можа быць утворана пры дапамозе дзвюх прыставак.	-
8.	Усе словы без суфіксаў з'яўляюцца невытворнымі.	-
9.	Корань – абавязковая частка кожнага слова.	+
10.	Канчатак не з'яўляецца словаўтваральным сродкам.	+

Заданне 5

№ п/п	Часціна мовы	Член сказа
1.	прыслоўе	акалічнасць
2.	злучнік	не з'яўляецца членам сказа
3.	злучнік	не з'яўляецца членам сказа
4.	часціца	не з'яўляецца членам сказа
5.	злучнік	не з'яўляецца членам сказа
6.	займеннік	дзеяснік
7.	часціца	не з'яўляецца членам сказа
8.	займеннік	дзеяснік

Заданне 6

Над лугам паволі, няспешна ўставала сонца. Яно, падымаючыся з травы, увачавідкі большала, здавалася, шчофра распускаяецца вялікі бутон нейкай ярка-пунсвай краскі.

Увесь ніз сонца быў у буйной і чыстай, як слёзы, расе. Раса ззяла, пералівалася, іскрылася, і Верасоўскаму, які глядзеў на ўсё гэта нават не падымаючы галавы, здавалася, што расінкі, перапоўненыя сонечнымі промнямі, воль зараз, у гэтую хвіліну, нібы напухлыя пупышкі, пачнуць лопацца ад лішкаў святла.

Зараз, узняўшыся над травой, сонца было чыстае, увесь луг зіхацеў бліскучымі і звонкімі жнівеньскімі пацеркамі. Праз якую хвіліну сонца ўжо не стала відаць, яно быццам знікла, растварылася ў сваім жа святле, і толькі на тым месцы, дзе яно ўзышло, гэтак ярка і сляпуча гарэла цэлае паўнеба, што ў той бок немагчыма было глядзець (Паводле Я. Сіпакова).

*У апошнім сказе 5 сэнсава-граматычных частак.

Заданне 7

Правільны адказ:

#ЇASLUSTERKAUJAKIMKOŽNYŪBAČYĆSIABIEJAKJINŠANA

Час – люстэрка, у якім кожны ўбачыць сябе, як іншага.

1. Складаназалежны сказ з даданай азначальнай часткай.
2. Прабел – незапоўненае месца ў тэксце; пропуск, прагал паміж літарамі, знакамі, словамі, радкамі і пад. у тэксце, які па функцыянальных прыметах можна аднесці да знакаў прыпынку.
3. Аўтарам афарызма з’яўляецца *Алесь Разанаў*.

Каментарый:

За “расшыфроўку” хэштэга – **3** балы, за правільны адказ на кожнае з дадатковых пытанняў – **1** бал.

Заданне 8

Апісанне героя	Мастацкі напрамак	Нумар пераліку жанраў
Герой – тыповы прадстаўнік пэўнай сацыяльнай групы, носьбіт ідэі, надзелены індывідуальнасцю, дзейнічае ў тыповых абставінах.	Рэалізм	3
Герой перажывае канфлікт паміж грамадскім абавязкам і асабістымі пачуццямі, падпарадкоўвае сябе служэнню высокім ідэалам.	Класіцызм	1
Герой засяроджаны на ўнутраных перажываннях, уласных пачуццях. Ён далёкі ад грамадскіх пераўтварэнняў, вызначаецца душэўнымі якасцямі, багатым унутраным светам.	Сентыменталізм	2
Герой-бунтар, дваісты па сваёй сутнасці, самотны шукальнік, часта мае трагічны лёс.	Романтызм	4

Каментарый:

За кожны правільны адказ налічваецца **0,5** бала.

Заданне 9

<i>Максім Танк</i>	4, 12
<i>Аркадзь Куляшоў</i>	1, 14
<i>Янка Брыль</i>	2, 8
<i>Іван Мележ</i>	6, 7
<i>Уладзімір Караткевіч</i>	3, 15
<i>Яўгенія Янішчыц</i>	10, 13

Каментарый:

За кожны правільны адказ налічваецца **0,5** бала.

Заданне 10

Правільны адказ:

Азыраватым, драбнюткам, нявыбеленым, чэрствая, падбітая.

Каментарый:

За кожны правільны адказ налічваецца **1** бал.